

Türkiye’de Gelir Dağılımının Belirleyicileri*

Sadun DURAK¹

Güray AKALIN²

Özet

Bu çalışmanın temel amacı Türkiye için gelir dağılımının iktisadi ve kurumsal belirleyicilerini araştırmaktır. Gelir dağılımını temsilen Gini katsayısının bağımlı değişken olarak kullanıldığı bu çalışmada, bağımsız değişken olarak ekonomik büyüme, işsizlik ve sosyal transfer harcamaları gibi iktisadi faktörler ve demokrasi ve yolsuzluk gibi kurumsal faktör kullanılmıştır. ARDL sınır testinin ve 1988-2016 dönemini kapsayan yıllık verilerin kullanılması ile elde edilen ampirik bulgular şöyle sıralanabilir: i) Değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki mevcuttur ii) Uzun dönemde demokrasi ve sosyal transfer harcamalarındaki artışlar gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmaktadır. iii) Uzun dönemde ekonomik büyüme ve işsizlikteki artışlar ve yolsuzluktaki iyileşme gelir dağılımı eşitsizliğini arttırmaktadır. Bu nedenle Türkiye’deki politika yapıcılar işsizliği azaltacak, sosyal transfer harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payını, demokrasiyi ve beşeri sermayeyi artıracak politikalar tasarlamalıdır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik büyüme, Gelir dağılımı, İşsizlik, Yolsuzluk

JEL Sınıflandırması: H24, H53, I38

Determinants of Income Distribution in Türkiye

Abstract

The primary purpose of this study is to investigate the economic and institutional determinants of income distribution for Türkiye. In this study, the Gini coefficient was used as a dependent variable to represent income inequality, while economic factors such as economic growth, unemployment, and social transfer expenditures and institutional factors such as democracy and corruption were used as independent variables. The empirical findings obtained by using the annual data covering the period 1988-2016, and the ARDL bound test can be listed as follows: i) There is a long-run relationship between the variables. ii) Increases in democracy and social transfer expenditures reduce income inequality in the long-run. iii) Increases in economic growth and unemployment and betterment in corruption enhance income inequality in the long-run. Therefore, policymakers in Türkiye should design policies that will reduce unemployment and increase democracy, human capital, and share of social transfer expenditures in total public spending.

Keywords: Economic growth, Income distribution, Unemployment, Corruption

JEL Classification: H24, H53, I38

* Bu çalışma Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı’nda Doç. Dr. Güray AKALIN danışmanlığında, Sadun DURAK tarafından “Türkiye’de Gelir Dağılımının Belirleyicileri” ismiyle tamamlanarak 2022 tarihinde savunulan yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

¹ Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İktisat ABD Yüksek Lisans Öğrencisi, sadundurak@gmail.com, orcid.org/0000-0001-7784-666X

² Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü. guray.akalin@dpu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-8286-0420

1. Giriş

Bir toplumu oluşturan her bir bireyin refah seviyesinin artabilmesi için temel iki koşul vardır. Nüfusun sabit olduğu varsayımı altında, birinci koşul ekonominin büyümesi ikinci koşul ise gelirin eşit dağılmasıdır. Sanayi devriminden bu yana birçok ülke yüksek oranlı iktisadi büyüme süreci yaşamış olsa da gelir dağılımındaki eşitsizlik günümüzde de devam etmektedir. Hatta son otuz yılda dünyanın birçok ülkesinde gelir dağılımındaki eşitsizlik artmış, 2008 krizi ile birlikte ise bu artış hız kazanmıştır. Krizle birlikte gelir eşitsizliğinin arttığı ülkelerden bir tanesi de Türkiye'dir. Her ne kadar Türkiye'de 2009 yılında artan gelir eşitsizliği 2014 yılına kadar bir düşüş göstermişse de sonraki yıllarda gelir eşitsizliğinin tekrar arttığı görülmektedir. Öyle ki Türkiye 2021 veya en yakın yıl verilerine göre 37 OECD üyesi arasında gelir eşitsizliğinin en yüksek olduğu 6. ülke konumundadır (OECD, 2022; TÜİK, 2022). Bu da büyümenin nimetlerinden çok büyük ölçüde toplumun belirli kesiminin yararlandığı ve geri kalan çoğunluğun refahının artmadığı ya da sınırlı arttığı anlamına gelmektedir.

Gelir dağılımı, refah dolayısıyla da toplumsal huzur ve sosyal barış ile doğrudan bağlantılı olduğundan (Tekbaş, 2022: 721), gelir dağılımını hangi faktörlerin belirlediği-etkilediği iktisat literatüründe en sık araştırılan konuların başında gelmektedir. Ancak, ilgili literatür incelendiğinde; özellikle Türkiye örneğini inceleyen çalışmaların bağımsız değişken olarak iktisadi faktörleri kullandıkları ve kurumsal faktörleri göz ardı ettikleri görülmektedir. Oysa 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan kurumsal iktisada göre, kurumlar bireylerin teşviklerini yönlendirmekte ve bu sebeple kaynak tahsisi, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı gibi değişkenleri de etkilemektedirler. Bu noktada gelir dağılımının salt bir ekonomik olgu olmadığı ve bünyesinde iktisadi, siyasi, sosyal ve hukuki faktörleri de barındırdığı söylenebilir.

Yukarıda bahsi geçen literatürdeki boşluktan hareketle gerçekleştirilen bu çalışmanın temel amacı; 1988-2016 yılları arasında Türkiye'de gelir dağılımını hangi kurumsal ve iktisadi faktörlerin belirlediğini ortaya koymaktır. Gelir dağılımını temsilen bağımlı değişken olarak Gini katsayısı; bağımsız değişken olarak ekonomik büyüme, işsizlik ve transfer harcamaları gibi iktisadi faktörler ile demokrasi ve yolsuzluk gibi kurumsal faktörler kullanılmıştır. Bu çalışmanın literatüre bir diğer katkısı da yöntem olarak ARDL sınır testi yaklaşımının tercih edilmesidir. Bu kapsamda hem iktisadi hem de kurumsal değişkenler ile gelir dağılımı arasında çeşitli seviyelerde olmak üzere karşılıklı bir ilişki söz konusudur ve bu durum içsellik problemine yol açabilmektedir. ARDL sınır testi içsellik karşı dirençli olduğundan elde edilen bulgular güvenilirliğini koruyacaktır.

Bu bölümü izleyen ikinci ve üçüncü bölümde sırasıyla çalışmaya yön veren teorik altyapı ve literatür taraması sunulmaktadır. Dördüncü bölümde çalışmada kullanılan veri seti ve model hakkında bilgi verilmekte olup, beşinci bölümde ekonometrik yöntemler ile elde edilen sonuçlar tablo şeklinde sunulmaktadır. Son bölümde ise elde edilen ampirik bulgular tartışılmakta ve bulgular çerçevesinde politika önerilerinde bulunmaktadır.

2. Teorik Arka Plan

2.1. Ekonomik Büyümenin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Ekonomik büyümenin gelir dağılımına etkisi sistematik olarak ilk kez Simon Kuznets (1955) tarafından ele alınmış ve Kuznets ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasında ters U şeklinde bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre ekonomik gelişmenin başında, iktisadi büyümedeki artışlar gelir eşitsizliğini arttırmakta ancak belli bir eşik düzeyinden sonra büyümenin devam etmesi gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmaktadır. Gelir dağılımı eşitsizliğinin, büyüyen ekonomilerde önce artan daha sonra azalan bir trend izlemesi şu şekilde açıklanmaktadır (Kuznets, 1955:7-18):

İktisadi gelişmenin başında gelir eşitsizliğinin artmasına neden olan faktörler:

i. Tarım sektöründen sanayiye sektöre geçiş: gelirin düşük olduğu ve adaletli dağıldığı rekabetçi bir yapıya sahip tarım sektöründen, gelirin daha eşitsiz dağıldığı sanayi sektörüne geçildiğinde, tarımın toplam içerisindeki payı azalır sanayinin payı arttığından toplam eşitsizlik artmaktadır.

ii. Organize olmuş üretim sürecinin varlığı: el zanaatçılığı gibi geleneksel üretim yönteminden, seri-kitlesele üretime geçiş ile birlikte girişimcinin ekonomik büyümeden daha yüksek paylar alması beraberinde gelir dağılımı eşitsizliğini arttırabilmektedir.

İktisadi gelişmenin sonraki aşamasında gelir eşitsizliğinin azalmasına neden olan faktörler:

i. Yeni teknoloji ve endüstrilerin ekonomide yer edinmesi ve bu endüstrilerin gelirden ve gelirdeki büyümeden pay almaya başlamaları.

ii. Sanayileşme ile birlikte gelişen kentleşmenin ve sanayideki yüksek gelirlerin kırsal kesimden kente doğru göçü hızlandırması: Bu süreç göçen insanların önceden dezavantajlı oldukları sağlık, eğitim vb. sosyal ve kültürel alanlarda kendilerini geliştirmelerini sağlamakta ve böylece gelirden aldıkları pay artmaktadır. Politik olarak da kazanımlar elde eden bu kesimler, gelir dağılımının iyileştirilmesine yönelik girişimlerde etkin olmaya başlamaktadır.

iii. Eşit olanaklara sahip olmanın kolaylığıyla birlikte kişilerin yetenek ve becerilerinin ortaya çıkması gelir farklarının da azalmasına neden olmaktadır.

Piketty (2014) ise gelir dağılımındaki değişimi, Kuznets'in aksine tarım sektöründen sanayi sektörüne geçiş ile değil, tarihsel temellere dayandırarak açıklamaktadır. Buna göre gelir dağılımı, meydana gelen dünya savaşlarından ve toplumsal kargaşa ortamlarından; özellikle de büyük servet sahibi kesimleri etkileyen ekonomik ve politik şoklardan etkilenmektedir. Piketty'e göre gelir dağılımı eşitsizliğinin izlediği patika sabit değildir ve tarihsel süreç içerisinde yaşanan olaylara bağlı olarak değişmektedir (Piketty, 2014). Sanayi devrimi öncesini dahi incelediği çalışmasında Milanovic (2016) de Piketty'i destekler sonuçlara ulaşmış ve Kuznets eğrilerinin zaman içerisinde tekrar ettiğini (Kuznets Döngüleri) tespit etmiştir. Milanovic, bu süreçte gelir dağılımı eşitsizliğini azaltan

iki temel güç olduğunu ve bu temel güçlerden ilkinin iyi olarak tabir edilen eğitime erişimin kolaylaşması, sosyal transferler, siyasal katılıma yönelik gelişmeler, artan oranlı tarifeyle sahip vergileme politikaları vs. olduğunu belirtmiştir. İkinci güç ise kötü olarak tabir edilen savaşlar, doğal afetler, salgın hastalıklar vb. gelişmelerdir (Milanovic, 2016).

Ekonomik büyüme gelir dağılımını çok farklı kanallardan da etkileyebilmektedir. Örneğin; Weil (2005), beşeri sermayedeki artışa bağlı olarak ortaya çıkan büyümenin gelir dağılımı eşitsizliğini arttıracaklarını ileri sürmektedir. Buna göre ekonomik büyümeden daha kalifiye-egitimli insanların daha yüksek pay alması gelir dağılımı eşitsizliğini arttıracaktır. Gelir dağılımında eşitsizliğin azalması ise ancak eğitimin yaygınlaşmasıyla mümkün olacaktır (Weil, 2005). Ekonomik büyümenin gelir dağılımı üzerindeki etkisini sermaye stokundaki artışla açıklamaya çalışan Nissim (2007) ise bazı varsayımlarda bulunarak bir model oluşturmuştur. Nissim'e göre gelişmekte olan ülkelerde genellikle tüketim malı üretmekte ve bunlar yatırım malı karşılığında yurt dışıyla değiştirilmektedir. Firma başına düşen sermaye stoku sabit varsayıldığından, yatırım malı artışı yeni firmaların kurulmasına ve dolayısıyla ekonominin büyümesine yol açmaktadır. Firma artışı ise nüfusun sabit olduğu varsayımıyla birlikte girişimci sayısının artmasına ve girişimciliğin bir kültür haline almasına neden olmaktadır. Bu süreç, sermaye stoku artışıyla büyüyen bir ekonomide gelir dağılımı eşitsizliğini iyileştirmektedir. Ancak, bu süreç sürekli devam etmez; sermaye stoku belirli bir seviyeye ulaştığında (durgun durum düzeyi) ekonomik büyüme duracak ve gelir dağılımı göstergesi olan Gini katsayısı en düşük ve stabil değerine ulaşacak ve bu seviyede takılıp kalacaktır. Nüfusun değişmeyeceği varsayımı modelden kaldırıldığında ise iki sonuç meydana gelmektedir. i) Eğer sermaye stokunun büyüme hızı, nüfus artış hızından büyük ise ekonomik büyümeyle birlikte gelir dağılımı eşitsizliği de azalmaktadır. ii) Eğer sermaye stokunun büyüme hızı, nüfus artış hızından küçük ise belirsiz bir ortam meydana gelmektedir (Nissim, 2007).

Bir başka yaklaşıma göre ise gelir dağılımı eşitsizliği ekonomik büyümenin kaçınılmaz bir sonucudur. Buna yönelik üç farklı teorik açıklama söz konusudur. i) Servet ve gelir yaratıcı diğer varlıkların tarihsel süreç içerisinde eşit dağılmaması, yatırım ve tasarrufu sadece zenginlerin yapmasına yol açmaktadır. Bu ise ekonomik büyümenin nimetlerinden büyük ölçüde belirli kesimin yararlanmasına neden olmaktadır. ii) Teknolojik gelişme ile birlikte her zaman vasıflı işçinin marjinal ürünü, vasıfsız işçinin marjinal ürününden daha fazla arttığından, işgücünün büyümeden alacağı pay vasıfsız işgücü aleyhine değişecek ve gelir dağılımı eşitsizliği artacaktır. iii) Varlıklı kişiler teminat gösterip borçlanabildiğinden, yatırım kredilerini büyük ölçüde bu kesim kullanmakta ve gelir dağılımı eşitsizliği artmaktadır (İşagiller, 2007: 85).

2.2. Yolsuzluğun Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Yolsuzluk, gelir dağılımını ve yoksulluğu, iktisadi büyüme, vergi sistemleri ve sosyal programlar başta olmak üzere birçok farklı kanaldan etkileyebilmektedir. Bu kapsamda, yüksek yolsuzluk iki nedenden dolayı yüksek yoksulluğa yol açabilir. İlk olarak, literatürde iktisadi büyümenin yoksulluğu, yolsuzluğun ise ekonomik

büyümei azalttığı yönünde bir fikir birliği bulunmaktadır. Dolayısıyla, yüksek yolsuzluk, büyümei azaltarak yoksulluğun azalmasını önleyecektir. İkincisi ise şöyledir; yolsuzluk ekonomik büyümei doğrudan azaltabileceği gibi gelir dağılımı eşitsizliğini arttırarak dolaylı yoldan da azaltabilir. Bu da yine yoksulluğu azaltma çabalarını engelleyecektir (Ravallion, 1997: 53).

Yolsuzluk, vergi kaçakçılığına, zayıf vergi idaresine ve iyi bağlantılı ve varlıklı nüfus grupları lehine vergi muafiyetlerine yol açmaktadır. Bu ise vergi tabanını ve vergi sisteminin aşamalılığını zayıflatmakta ve artan gelir eşitsizliğine yol açmaktadır. Yolsuzluk, sosyal programların gerçek ihtiyaç sahiplerini hedeflemesini de etkileyebilmektedir. Bu kapsamda, devlet tarafından finanse edilen program kaynaklarının, yolsuzluk ile zengin nüfus gruplarına veya iyi bağlantılı bireylere yayılması-aktarılması sosyal programların gelir dağılımını düzeltici etkisini azaltacaktır.

Yolsuzluk, beşeri sermaye oluşumu ve beşeri sermayenin dağılımı üzerinden de gelir dağılımını etkileyebilmektedir. Yukarıda değinildiği gibi yolsuzluk vergi idaresini zayıflatmakta, vergi kaçakçılığına ve uygunsuz vergi muafiyetlerine yol açmaktadır. Bu nedenle, yolsuzluk düzeyi ne kadar yüksekse, vergi geliri de o kadar düşük olmaktadır. Bu ise düşük gelirlilerin daha fazla ihtiyaç duyduğu eğitim ve sağlık gibi önemli kamu hizmetleri için harcanacak kamu kaynaklarının azalmasına yol açmakta ve gelir dağılımı eşitsizliği artmaktadır. Yolsuzluk ayrıca, hükümetin işletme maliyetlerini artırarak da kamu kaynaklarını azaltabilmektedir (Huang, 2012: 1139; Ravallion, 2019: 220).

Literatürde genellikle yolsuzluğun gelir dağılımını olumsuz etkilediği yönünde görüşler-bulgular mevcut olmasına karşın, olumlu etkilediğini tespit eden çalışmalar da vardır. Bu çalışmalardan bazıları ve savunulan görüşler şu şekildedir.

Li, Xu ve Zou (2000)'e göre yolsuzluk artışı beraberinde toplumlarda üretken faaliyetlerden rant arama faaliyetlerine doğru bir geçişe neden olmakta ve bu husus gelir farklılıklarında azalmaya yol açmaktadır.

Blackburn ve Forgues-Puccio (2009)'e göre yolsuzluk faaliyetlerinin zamanla organize hale gelmesi ve bireysel rant arama faaliyetlerinden kaynaklı dışsallıkların içselleştirilmesiyle birlikte toplumdaki gelir dağılımı eşitsizliği de azalmaktadır.

Alesina ve Angeletos (2005)'e göre ise gelir dağılımını düzeltmeye yönelik büyük bütçeli kamu projeleri yolsuzluk için fırsat yaratmaktadır. Bu nedenle yolsuzluktan yararlanacak ayrıcalıklı kişiler bu projeleri desteklemektedir. Böylece bir yandan yolsuzluk artarken bir yandan gelir dağılımı eşitsizliği azalmaktadır.

2.3. Demokrasinin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Bireylerin hükümet politikalarını etkileme gücüne sahip olduğu demokratik ülkelerde, demokrasi gelir dağılımını dolaylı ve dolaysız olmak üzere iki farklı şekilde etkilemektedir. Demokrasinin gelir dağılımı üzerindeki doğrudan etkisi “medyan seçmen teoremi” ile açıklanabilir. Medyan seçmen teoremine göre bireyler gelirlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralandığında, medyan seçmenlerin durumu gelir dağılımındaki eşitsizliğe bağlı olarak değişmektedir.

Eğer gelir dağılımı eşitsizliği yüksek ise medyan seçmen ortalama gelirden daha düşük gelir elde edecektir. Bu ortamda eğer net transferler (kamu nakit transferleri eksi doğrudan vergiler) artan oranlı ise medyan seçmenler daha karlı çıkacaklarından, oylarını daha yüksek vergi ve transferden yana kullanacaklardır. Böylece medyan seçmen ve daha düşük gelir elde edenlerin geliri daha az düşecek ve gelir dağılımı eşitsizliği azalacaktır (Milanoviç, 2000: 368-369; Perotti, 1996: 171). Zira demokratik ülkelerde seçimle başa gelen hükümetler seçmenlerden sorumludurlar ve onların isteklerini göz ardı edemezler. Bu noktada, demokratik hükümetlerin refah harcamaları, artan oranlı vergilendirme, asgari ücret yasaları, fiyat, eğitim ve sağlık sübvansiyonları vb. yeniden dağılım politikaları ile düşük gelir elde edenlere yardım etme eğiliminde olduğu söylenebilir (Reuveny ve Li, 2003: 577-578). Dahl (1971) ise demokrasinin, kapitalizmin yarattığı eşitsizliklerin denetlenmesini sağladığını ve böylece toplumsal huzursuzluklara yol açmadan bu eşitsizliklerin ortadan kaldırdığını ileri sürmektedir (Dahl, 1971; Aktaran: Wagle, 2009: 331). Barro (1999) da benzer bir yorumda bulunmakta ve demokrasi sayesinde devlet gücünün denetlendiğini ve kamu yetkililerinin kamu kaynaklarını kullanarak kendi refahlarını artırma ihtimalini sınırlandırdığını belirtmektedir (Barro, 1999: 25).

Yukarıdaki teorik açıklamalar demokrasideki bir artışın gelir dağılımı eşitsizliğini azalttığı yönündedir. Ancak literatürde tersi yönde görüş bildiren araştırmacılar da vardır. Bu kapsamda, Beitz (1982) iki değişken arasında pozitif bir ilişki olduğunu ve bunun da otokratik rejimlerin yoksulların çıkarını korumaya daha istekli olmalarından ve gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmaya yönelik daha katı tedbirler alarak bunları daha kararlı bir şekilde uygulayabilme yeteneklerinden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Beitz (1982)'e göre demokrasilerde seçmenlerin istekleri daha anlayışla karşılanıyor olsa da isteklerin kaynaklarına eşit saygı gösterilmemektedir. Kısacası demokrasilerde talebin kimden geldiği önemli olmaktadır. Barro (1999) ise demokratikleşme ile birlikte artacak yeniden dağılımın hedefe ulaşamayabileceğini ve çıkar gruplarının gücünün daha da artabileceğini ifade etmektedir (Barro, 1999: 25).

2.4. İşsizliğin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Literatürde, işsizliğin toplumun yoksulluk riskini arttırdığı, gelir dağılımında eşitsizliğe neden olduğu ve işsizlerin kendileri, aileleri ve içinde yaşadıkları topluluklar üzerinde bir dizi zayıflatıcı sosyal etkiye sahip olduğu şeklinde genel bir kanı söz konusudur. Bu kapsamda, ticaret veya teknoloji kaynaklı olumsuz bir şokun ardından işsiz kalan birisi emek karşılığı elde ettiği geliri yitireceğinden ve düşük gelirli bireyler genellikle sadece emek geliri elde ettiğinden kendisinin ve ailesinin temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak ve toplumda yoksulluk ve gelir dağılımı eşitsizliği artacaktır. Ayrıca, işsizlikteki artış ücret pazarlıklarında işgücü aleyhine baskı yaratarak reel ücret artışlarını sınırlandırdığından, gelir dağılımı eşitsizliği yükselecektir (Lynch ve Kaplan, 1997: 311; Helpman, Itskhoki ve Redding, 2010: 1276; Wiemers, 2014: 2156).

İşsizlik eşitsizliği etkilediği gibi, eşitsizlikte işsizliği etkileyebilmektedir. Bu kapsamda, yüksek eşitsizliğin olduğu bir toplumda gelirin önemli bir kısmı belirli

kişilerin elinde toplandığından ve yüksek gelirli bireyler düşük gelirli bireylere oranla gelirlerinin daha büyük bir kısmını tasarruf ettiğinden, yatırım ve ihracatta artış gibi farklı bir etki olmadığında ekonomideki talep potansiyelinin altında kalacaktır. Bu ise işsizliğin ve ekonomik durgunluğun olacağı anlamına gelmektedir (Stiglitz, 2015: 147).

2.5. Transfer Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi

İktisadi faaliyetlerine bağlı olarak bazı iktisadi ajanlar çok yüksek, bazıları daha düşük gelir elde ederken, bazıları ise hiç gelir elde edememektedir. Düşük gelir elde eden veya hiç gelir elde edemeyenlerin asgari yaşam koşullarına erişebilmesi ve piyasa geliri üzerinden hesaplanan gelir dağılımı eşitsizliğinin azaltılması amacıyla devletler bazı maliye politikası araçlarını kullanmaktadırlar. Satın alma gücü yetersiz olan bireylere karşılıksız bir şekilde verilen ve 1930'lardan beri önemi bir hayli artan transfer harcamaları, bu politika araçlarından bir tanesidir. Transfer harcamaları kendi içerisinde 3'e ayrılmaktadır. Bunlar borç faiz ödemeleri, sosyal transfer harcamaları ve sübvansiyonlardır. Her bir transfer harcamasının eşitsizliğe etkisi farklı olmakla birlikte, gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmak amacıyla kullanılan asıl transfer harcamaları, sosyal transfer harcamalarıdır (Dayar ve Akıncı, 2020: 173).

OECD ülkeleri için yapılan bir araştırmaya göre 2000'li yıllarda, vergi ve transfer sonrası harcanabilir gelir üzerinden hesaplanan Gini katsayısı (Gini disposable), vergi ve transfer öncesi piyasa geliri üzerinden hesaplanan Gini katsayısından (Gini market) %25 daha düşüktür. Ayrıca transfer harcamaları birçok OECD ülkesinde, gelir dağılımı eşitsizliğini vergilerden daha fazla azaltmaktadır. Buna göre gelir dağılımı eşitsizliğindeki azalmanın dörtte üçü transferlerden, geri kalanı vergilerden kaynaklanmaktadır (Wimer vd., 2020: 1835). Zira, iyi kurgulanmış ve etkin kullanılan transfer harcamaları, eğitim ve sağlığa erişimde fırsat eşitsizliğini azaltarak, gelir dağılımı eşitsizliğini hızla iyileştirebilmektedir. Bunlara ilave olarak, transfer harcamalarının yarattığı pozitif dışsallıklar, verginin büyüme üzerindeki daraltıcı etkisini ortadan kaldırabilmekte ve gelir dağılımı eşitsizliğini azaltırken, büyümeyi arttırabilmektedir (Afonso, Schuknecht ve Tanzi, 2010: 369).

3. Literatür Taraması

1980'li yıllarda uygulanan Neo-liberal politikalar ile birlikte dünya genelinde, özellikle de gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımı eşitsizliğinde ciddi bir artış meydana gelmiştir. Bu sebepten ötürü, gelir dağılımı eşitsizliğinin kaynağı, sebep olan faktörlerin neler olduğu veya neler olabileceği birçok çalışmada araştırılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalardan Türkiye örneğini ele alanların önemli bir kısmı aşağıda Tablo 1'de sunulmaktadır.

Türkiye için gelir dağılımını ele alan çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmaların genellikle bağımsız değişken olarak iktisadi faktörleri kullandıkları ve kurumsal faktörleri göz ardı ettikleri görülmektedir. İhmal edilmiş değişken sapmasına yol açmamak ve literatüre katkıda bulunmak amacıyla, bu çalışmada iktisadi değişkenlerin yanı sıra kurumsal faktörler de bağımsız değişken olarak kullanılmış

ve modelin tahmini için içsellığe karşı dirençli olan ARDL sınır testi yöntemi kullanılmıştır.

Tablo 1: Ampirik Literatür Taraması

Yazar(lar)	Dönem	Yöntem	Bağımlı Değişken	Sonuç
Dişbudak ve Süslü (2007)	1963-1998	ARDL	Gelir Eşitsizliği	İktisadi Büyüme (-) Ticari Dışa Açıklık (-) Enflasyon (+) Bütçe Açığı (0)
Tayyar (2011)	1980-2009	EKK	Gelir Eşitsizliği	Kişi Başına Gelir (+) Kişi Başına Gelirin Karesi (-) Kamu Harcamaları (+)
Yardımcıoğlu (2012)	1980-2008	FMOLS DOLS	Gelir Eşitsizliği	Eğitim Harcamaları (0) İktisadi Büyüme (-)
Gülmez ve Altıntaş (2015)	1981-2011	VECM	Gelir Eşitsizliği	Enflasyon (-) Ticari Dışa Açıklık (-)
Ulusoy, Karakurt ve Akbulut (2015)	1994-2013	EKK	Gelir Eşitsizliği	Eğitim Harcamaları (+) Sağlık Harcamaları (-) İç Borç Faiz Ödemesi (+) Enflasyon (+)
Ucal, Haug ve Bilgin (2016)	1970-2008	NARDL	Gelir Eşitsizliği	Doğrudan Yabancı Yatırımlar (-) Ekonomik Büyüme (0) Sabit Sermaye Oluşumu (0) Okuma Yazma Oranı (0)
Bükey ve Çetin (2017)	1980-2014	EKK	Gelir Eşitsizliği	Küreselleşme (+) Enflasyon (+) Faiz Oranı (+) İktisadi Büyüme (0) Vergi Yüku (0)
Destek, Okumuş ve Manga (2017)	1977-2013	ARDL	Gelir Eşitsizliği	Finansal Gelişim (+) Finansal Gelişim Karesi (-) Kamu harcamaları (+) Enflasyon (+) İktisadi Büyüme (-)
Demirgil (2018)	1980-2014	ARDL	Gelir Eşitsizliği	Dolaylı Vergiler (+) Dolaysız Vergiler (-)
Uzar ve Eyuboğlu (2019)	1974-2015	ARDL - FMOLS- CCR	Gelir Eşitsizliği	Turizm (+) Turizmin Karesi (-) İktisadi Büyüme (-) Ticari Dışa Açıklık (-) Doğrudan Yabancı Yatırımlar (0)

Şantaş, Demirgil ve Şantaş (2019)	1980-2017	ARDL	Gelir Eşitsizliği	Kamu Sağlık Harcamalarının GSYH'ye Oranı (-)
Baylan (2019)	1975-2010	Johansen EA	Gelir Eşitsizliği	Sosyal Güvenlik Harcamaları (-) İktisadi Büyüme (+)
Günel (2019)	1987-2016	Johansen EA	Gelir Eşitsizliği	Dolaylı Vergi (+) Dolaysız Vegi (-)
Dayar ve Akıncı (2020)	1987-2016	FMOLS	Gelir Eşitsizliği	Kamu Sosyal Transfer Harcamaları (-)
Kılıç (2020)	2006-2018 (Düzyey 1 Bölgeleri)	AMG	Gelir Eşitsizliği	Kamu Yatırımları (-)
Takım vd. (2020)	1980-2017	ARDL	Gelir Eşitsizliği	İktisadi Büyüme (+) Enflasyon (+)
Akalin (2021)	1987-2016	ARDL	Gelir Eşitsizliği	Sosyal Transfer Harcamaları (-) Gelir Vergisi (-) Servet Vergisi (-) İşsizlik (+) Enflasyon (+)
Topuz (2021)	1987-2018	VAR	Gelir Eşitsizliği	Bütçe Açığı (+) Kamu İç Borç Stoku (+)

Not: Tabloda yer alan “+” pozitif etkiyi, “-” negatif etkiyi ve “0” istatistiksel olarak anlamsız etkiyi temsil etmektedir. EA=Eşbütünleşme Analizi

4. Model ve Veri Seti

İktisadi ve kurumsal değişkenlerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi aşağıda yer alan tam logaritmik doğrusal model yardımıyla incelenmiştir.

$$\ln Y_t = \beta_0 + \beta_1 \ln X1_t + \beta_2 \ln X2_t + \beta_3 \ln X3_t + \beta_4 \ln X4_t + \beta_5 \ln X5_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

Burada Y gelir eşitsizliğini temsilen kullanılan Gini katsayısını ifade etmektedir. Gini katsayısı piyasa geliri üzerinden hesaplanabildiği gibi (Gini market), vergi ve transfer sonrası harcanabilir gelir üzerinden de hesaplanabilmektedir (Gini disposable). Bu çalışmada bağımsız değişkenlerden bir tanesi sosyal transfer harcamaları olduğundan, bağımlı değişken olarak Gini disposable kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler $X1$, $X2$, $X3$, $X4$ ve $X5$ ise sırasıyla kişi başına düşen reel geliri (gdp per capita-constant 2010 US\$), demokrasiyi, yolsuzluğu, sosyal transfer harcamalarını ve işsizliği temsil etmektedir.

Gini katsayıları Standartlaştırılmış Dünya Gelir Eşitsizliği veri tabanından, kişi başına düşen reel gelir ve işsizlik verileri Dünya Bankası veri tabanından, sosyal transfer harcamaları OECD veri tabanından, demokratik hesap verilebilirlik ve yolsuzluk verileri ise PRS Group tarafından yayımlanan Politik Risk Bileşenleri veri setinden elde edilmiştir. Hem demokratik hesap verilebilirlik hem de yolsuzluk

minimum 0 maksimum 6 değerini almaktadır ve yüksek değerler demokraside iyileşmeye ve yolsuzlukta azalmaya işaret etmektedir.

5. Ampirik Analiz Sonuçları

5.1. Birim Kök Analiz Sonuçları

Değişkenlerin durağanlık özellikleri Dickey ve Fuller (1981) tarafından geliştirilen Genişletilmiş Dickey-Fuller (Augmented Dickey Fuller-ADF) birim kök testi ve Kwiatkowski vd. (1992) tarafından geliştirilen KPSS (Kwiatkowski Phillips, Schmidt ve Shin) durağanlık testiyle incelenmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Birim Kök Test Sonuçları

ADF				
Değişkenler	A	B	A	B
lnY	-1.56(0.487)[1]	-2.64(0.265)[1]	-5.43(0.000)[0]	-6.17(0.000)[0]
lnX1	0.281(0.972)[0]	-1.94(0.603)[0]	-5.48(0.000)[0]	-5.60(0.000)[0]
lnX2	-2.71(0.084)[0]	-2.66(0.256)[0]	-5.47(0.000)[1]	-5.35(0.000)[1]
lnX3	-2.83(0.066)[0]	-3.57(0.051)[1]	-5.03(0.000)[0]	-4.91(0.002)[0]
lnX4	-1.38(0.575)[0]	-1.86(0.647)[0]	-4.68(0.000)[0]	-4.67(0.004)[0]
lnX5	-1.80(0.372)[0]	-3.14(0.115)[1]	-4.41(0.001)[0]	-4.06(0.019)[2]
KPSS				
lnY	0.925[52.7]	0.144[11.3]	0.222[10.1]	-
lnX1	6.024[348]	0.147[6.91]	0.117[1.04]	0.045[1.27]
lnX2	0.082[4.9]	0.073[4.87]	-	-
lnX3	0.161[4.67]	0.070[4.51]	-	-
lnX4	0.509[28.6]	0.112[7.6]	0.148[1.03]	-
lnX5	0.331[8.14]	0.077[5.57]	-	-

Not: A sabit içeren modeli, B ise sabit ve trend içeren modeli temsil etmektedir. Olasılık değerleri parantez içerisinde, gecikme değerleri ise köşeli parantez içerisinde gösterilmektedir. ADF birim kök testinde maksimum gecikme uzunluğu 2 olarak alınmış olup en uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesinde Schwarz bilgi kriterinden faydalanılmıştır. ADF birim kök testinde %5 istatistikî anlamlılık düzeyinde sabitli modelde kritik değer -2.97, sabitli ve trendli modelde -3.58’dir. KPSS testinde %5 istatistikî anlamlılık düzeyinde sabitli modelde kritik değer 0.463, sabitli ve trendli modelde 0.146’dır. KPSS testinde optimal gecikme sayısının belirlenmesinde Andrews Bandwidth opsiyonundan faydalanılmıştır.

ADF birim kök testinin sonuçları incelendiğinde her 6 değişkenin de seviyede sabitli ve sabitli-trendli modelde birim köke sahip olduğu, birinci farkları alındığında ise her iki modele göre de tüm değişkenlerin durağanlaştıkları görülmektedir. KPSS durağanlık testinin sonuçları ise şöyle sıralanabilir: i) Demokrasi, yolsuzluk ve işsizlik değişkenleri seviyede sabitli ve sabitli-trendli modelde durağandır. ii) Gini katsayısı ve sosyal transfer harcamaları seviyede sabitli modelde durağan değilken, sabitli-trendli modelde durağandır. Birinci farkları alındığında ise sabitli modelde de durağanlaştıkları saptanmıştır. iii) Son olarak kişi başına gelir seviyede sabitli ve sabitli-trendli modelde durağan değilken, birinci farkı alındığında her iki modele göre de durağanlaşmaktadır.

Her ne kadar testler değişkenlerin durağanlıkları konusunda farklı sonuçlar üretse de tüm bulgular birlikte değerlendirildiğinde, modelin ARDL sınır testi ile tahmininin uygun olduğu belirlenmiştir.

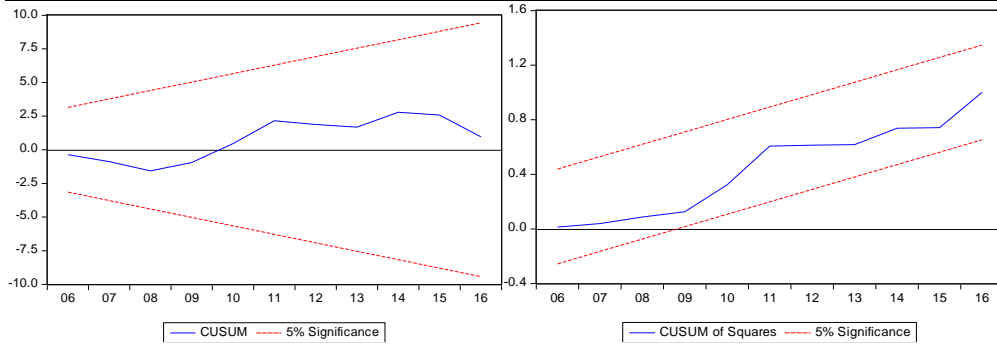
5.2. ARDL Sınır Testi Sonuçları

Değişkenler arasındaki uzun ve kısa dönem ilişkiler Pesaran ve Shin (1999) ve Pesaran, Shin ve Smith (2001) tarafından geliştirilen ARDL sınır testi yaklaşımı ile incelenmiştir. Zira bu yöntemin diğer eşbütünleşme testlerine göre önemli avantajlara sahip olduğu bilinmektedir (Akalin, Özbek ve Çifçi, 2018: 66). ARDL sınır testi ile ulaşılan sonuçlar Tablo 3'te, tahmini katsayıların 1988-2016 yılları arasında kararlı olup olmadığını saptamak için yapılan CUSUM (cumulative sum) ve CUSUMSQ (cumulative sum of squares) testlerinin sonuçları ise Şekil 1'de gösterilmiştir.

Tablo 3: ARDL Sınır Testi Sonuçları

Model	F İstatistiği	%95 alt sınır -%95 üst sınır
(2, 2, 2, 1, 2, 2)	4.59	2.14-3.34
Uzun Dönem	Katsayı	T İstatistiği-Olasılık Değeri
X1	0.558***	42.08(0.000)
X2	-0.159***	-6.995(0.000)
X3	0.095**	2.250(0.045)
X4	-0.282***	-19.59(0.000)
X5	0.330***	8.964(0.000)
Hata Düzeltme Modeli		
$\Delta Y(-1)$	-0.268	-1.34(0.205)
$\Delta X1$	0.008	1.38(0.194)
$\Delta X1(-1)$	-0.029***	-3.53(0.004)
$\Delta X2$	-0.005***	-3.34(0.006)
$\Delta X2(-1)$	0.005***	3.68(0.003)
$\Delta X3$	0.003	1.76(0.106)
$\Delta X4$	-0.008***	-3.43(0.005)
$\Delta X4(-1)$	0.014***	4.79(0.000)
$\Delta X5$	0.007**	2.86(0.015)
$\Delta X5(-1)$	-0.011***	-3.34(0.006)
Ect	-0.086***	-6.32(0.000)
Tanı Testleri		
	Ramsey-Reset	1.78(0.221)
	Breusch-Godfrey	1.58(0.257)
	Breusch-PaganGodfrey	0.47(0.915)
	Jarque-Bera	0.71(0.699)

Not: ARDL sınır testinde maksimum gecikme uzunluğu 2 olarak alınmış ve en uygun gecikme uzunlukları, Akaike Bilgi Kriteri ile belirlenmiştir. *, **, *** sırasıyla %10 %5 ve %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Şekil 1: Cusum ve Cusum Kare (Cusum ve Cusumq) Testi Sonuçları

Tablo 3 incelendiğinde; hesaplanan F istatistiğinin (4.59), %5 istatistiki anlamlılık düzeyindeki kritik üst sınır değerinden (3.34) yüksek olduğu görülmektedir. Bu husus değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle bir sonraki aşamada uzun ve kısa dönem katsayılar tahmin edilmiştir. Uzun dönem tahmini katsayılar incelendiğinde farklı anlamlılık düzeylerinde olmakla birlikte tümünün istatistiki olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Buna göre, kişi başına reel gelirdeki ve işsizlikteki artışlar ve yolsuzluktaki iyileşme (azalma) gelir dağılımı eşitsizliğini arttırmaktayken, sosyal transfer harcamalarındaki artış ve demokrasideki iyileşme gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmaktadır. Uzun dönemde gelir dağılımının en önemli belirleyicilerinin sırasıyla ekonomik büyüme, işsizlik, sosyal transfer harcamaları, demokrasi ve yolsuzluk olduğu belirlenmiştir. Çalışmada elde edilen uzun dönemli bulguların Tayyar (2011), Baylan (2019), Dayar ve Akıncı (2020), Takım vd. (2020) ve Akalin (2021) ile uyumlu olduğu, Dişbudak ve Süslü (2007), Yardımcıoğlu (2012), Destek, Okumuş ve Manga (2017) ve Uzar ve Eyuboğlu (2019) ile ise uyumsuz olduğu görülmektedir.

Kısa dönem katsayılar incelendiğinde; bağımlı değişkenin gecikmesine, kişi başına reel gelire ve yolsuzluğa ait katsayıların istatistiki olarak anlamsız olduğu, demokrasi, sosyal transfer harcamaları ve işsizliğe ait katsayıların ise anlamlı olduğu saptanmıştır. Hata düzeltme katsayısı (-0.086) ise negatif işaretli olup istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre uzun dönem dengeden sapmalar yaklaşık on iki periyod içerisinde kendiliğinden düzelmektedir.

Son olarak, tahminlerin geçerliliğine-güvenirliğine yönelik tanı testlerinin sonuçları incelendiğinde; model tanımlama hatası yapılmadığı, hata terimleri arasında ilişki olmadığı, hata terimlerinin normal dağıldığı, değişen varyans sorununun olmadığı ve tahmini katsayıların ilgili yıllar içerisinde istikrarlı olduğu görülmektedir.

6. Sonuç ve Politika Önerileri

Gelir dağılımı sürdürülebilir iktisadi büyüme ve belki de daha önemlisi toplumsal huzur ve sosyal barış ile doğrudan bağlantılı olduğundan, gelir dağılımını hangi faktörlerin belirlediği-etkilediği iktisat literatüründe sıklıkla araştırılmaktadır. Ne var ki ilgili literatür incelendiğinde; özellikle Türkiye örneğini ele alan çalışmaların bağımsız değişken olarak iktisadi faktörleri kullandıkları ve kurumsal faktörleri göz

ardı ettikleri görülmektedir. Oysa 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan kurumsal iktisada göre, kurumlar bireylerin teşviklerini yönlendirmekte ve bu sebeple kaynak tahsisi, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı gibi değişkenleri de etkilemektedirler. Bu noktada gelir dağılımının salt bir ekonomik olgu olmadığı ve bünyesinde iktisadi, siyasi, sosyal ve hukuki faktörleri de barındırdığı söylenebilir.

Yukarıda bahsi geçen literatürdeki boşluktan hareketle gerçekleştirilen bu çalışmanın temel amacı; 1988-2016 yılları arasında Türkiye’de gelir dağılımını hangi kurumsal ve iktisadi faktörlerin belirlediğini ortaya koymaktır. Gelir dağılımını temsilen bağımlı değişken olarak Gini katsayısının kullanıldığı bu çalışmada, bağımsız değişken olarak ekonomik büyüme, işsizlik ve transfer harcamaları gibi iktisadi faktörler ve demokrasi ve yolsuzluk gibi kurumsal faktör kullanılmıştır. Bu çalışmanın literatüre bir diğer katkısı da yöntem olarak ARDL sınır testinin tercih edilmiş olmasıdır. Zira hem iktisadi hem de kurumsal değişkenler ile gelir dağılımı arasında çeşitli seviyelerde olmak üzere karşılıklı bir ilişki söz konusudur ve bu durum içsellik problemine yol açabilmektedir. ARDL sınır testi içselliğe karşı dirençli olduğundan, elde edilen bulgular güvenilirliğini koruyacaktır. ARDL sınır testi ile elde edilen bulgular ve bu bulgulara dayalı bazı politika önerileri şöyle sıralanabilir:

i) İktisadi büyüme gelir eşitsizliğini arttırmaktadır. Bu bulgu, Kuznets eğrisi hipotezinin başlangıç dönemi çıkarımlarını desteklemektedir. Türkiye gelişmekte olan bir ülke olduğundan ve gelirin daha eşit dağıldığı tarım kesiminden gelirin daha eşitsiz dağıldığı sanayi kesimine geçişler devam ettiğinden büyüme ile birlikte gelir dağılımı bozulabilir. Türkiye’de iktisadi büyümenin eşitsizliği artırıyor olmasının bir diğer nedeni de teknolojik gelişme ve beşeri sermaye artışına bağlı bir büyümenin yaşanıyor olması olabilir. Teknolojik gelişme ve beşeri sermayedeki artış ile birlikte her zaman vasıflı işçinin marjinal ürünü, vasıfsız işçinin marjinal ürününden daha fazla arttığından, büyüme ile birlikte gelir eşitsizliği artabilir. Son olarak varlıklı kişiler varlıklarını teminat gösterip borçlanabildiğinden ve yatırım kredilerini büyük ölçüde bunlar kullandığından, iktisadi büyümenin nimetlerinden büyük ölçüde bu kesim faydalanıyor olabilir. Bu sebeplerden ötürü, karar alıcılar büyümeyi destekleyecek politikalar ile birlikte servet vergilerini arttırıp yaygınlaştırmalı, eğitimde fırsat eşitliğini sağlayacak ve iş başı eğitimi arttıracak politikalar tasarlamalıdır.

ii) İşsizliğin artması gelir dağılımını bozmaktadır ve bulgu literatürün çok önemli bir kısmı ile uyusmaktadır. İşsizlikteki artış hem daha fazla bireyin gelirini yitirmesine sebep olduğundan hem de ücret pazarlıklarında işgücü aleyhine baskı yarattığından eşitsizliği arttırabilmektedir. Bu nedenle hükümetler, işsizliği düşürmeye yönelik politikalara eskisinden daha fazla ağırlık vermelidir. Diğer taraftan, düşük gelirliilerin daha çok emek geliri elde ettiği göz önünde bulundurulursa, emek gücü istihdam edenlerin vergi ve sigorta maliyetlerinin azaltılması işlevsel bir politika olacaktır.

iii) Yolsuzluktaki bir iyileşme gelir eşitsizliğini arttırmaktadır. Türkiye’de kayıt dışı sektörün milli gelir içerisindeki payı %25-32 arasında yer almakta³ ve bu sektörde daha çok resmi işlerde çalışacak vasıflara sahip olmayan toplumun en fakir insanları çalışmaktadır. Yolsuzluğu azaltmaya yönelik kurumsal reformlar ise kayıt dışı sektörde operasyonel maliyetleri artırarak, karların ve istihdamın azalmasına neden olabilmektedir. Bu işleyiş, kayıtsız işlerde çalışan düşük gelirli bireylerin gelirlerinin mutlak ve görece azalmasına, resmi işlerde çalışanların kazançlarının ise mutlak ve görece artmasına neden olmakta ve gelir eşitsizliği artabilmektedir. Bu nedenle Türkiye’de yolsuzluk ile mücadele devam ettirilirken aynı zamanda en düşük gelirli grubun üretkenliğini doğrudan arttıracak politikalar benimsenmelidir. Böylece, yolsuzlukla mücadele tedbirleri gelir eşitsizliğini arttıracak olsa dahi, zarar, düşük gelir grubunda bulunan insanların beşeri sermayesindeki iyileşmelerle telafi edilebilir.

iv) Sosyal transfer harcamalarında yaşanan artışlar gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Bu bulgu piyasa koşullarında elde edilen gelirin yeniden dağıtılmasının eşitsizliğin azaltılması adına önemli olduğunu kanıtlamaktadır. Bu nedenle transfer harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payı artırılmalı, denetleme ve yaptırım mekanizmaları sağlıklı bir şekilde kurgulanmalı ve süreç şeffaf bir şekilde yürütülmelidir.

v) Demokraside yaşanan iyileşme gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Bireylerin hükümet politikalarını etkileme gücüne sahip olduğu demokratik ülkelerde hükümetler, refah harcamaları, artan oranlı vergilendirme, asgari ücret yasaları, fiyat, eğitim ve sağlık sübvansiyonları vb. yeniden dağıtım politikaları ile düşük gelir elde edenlere yardım etme eğilimindedir. Bu durum demokrasideki bir artış ile birlikte gelir eşitsizliğinin azalmasını açıklamaktadır. Bundan ötürü Türkiye’de mevcut demokratik yapı korunmalı ve demokrasinin niteliğini arttıracak tedbirler alınmalıdır.

Kaynakça

Afonso, A., Schuknecht, L., Tanzi, V. (2010), “Income Distribution Determinants and Public Spending Efficiency”, *The Journal of Economic Inequality*, 8(3): 367-389.

Akalin, G., Özbek, R. İ., Çifçi, İ. (2018), “Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı”, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(4): 59-76.

Akalin, G. (2021), “Gelir ve Servet Vergileri Türkiye’de Gelir Dağılımını Etkilemekte Midir?”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1): 249-255.

³ Dursun ve Dağcı, 2021: 36-37.

- Alesina, A., Angeletos, G. M. (2005), "Corruption, Inequality, and Fairness", *Journal of Monetary Economics*, 52(7): 1227-1244.
- Barro, R. J. (1999), "Determinants of Democracy", *Journal of Political Economy*, 107(S6): 158-183.
- Baylan, M. (2019), "Impact of Social Security Expenditures on Income Distribution: Case of Turkey", *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(3): 2579-2593.
- Beitz, C. (1982), *Democracy in Developing Societies*, Freedom in the World: Political Rights and Civil Liberties, R. Gordon, GASTIL, (Ed.). United States: Freedom Press, New York, 145-166.
- Blackburn, K., Forgues-Puccio, G. F. (2009), "Why is Corruption Less Harmful in Some Countries Than in Others?", *Journal of Economic Behavior & Organization*, 72(3): 797-810.
- Bükey, A. M., Çetin, B. I. (2017), "Türkiye'de Gelir Dağılımına Etki Eden Faktörlerin En Küçük Kareler Yöntemi ile Analizi", *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 3(1): 103-117.
- Dahl, R. A. (1971), *Polyarchy: Participation and Opposition*, Yale University Press, New Haven, Connecticut, ABD.
- Dayar, H., Akıncı, A. (2020), "Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Kişisel Gelir Dağılımına Etkisi", *Maliye Dergisi*, (179): 172-185.
- Demirgil, B. (2018), "Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir Çalışma", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(2): 118-131.
- Destek, M. A., Okumuş, İ., Manga, M. (2017), "Türkiye'de Finansal Gelişim ve Gelir Dağılımı İlişkisi: Finansal Kuznets Eğrisi", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 18(2): 153-165.
- Dickey, D. A., Fuller, W. A. (1981), "Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root", *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 49(4): 1057-1072.
- Dişbudak, C., Süslü, B. (1970), "The Macroeconomic Determinants of Income Distribution in Turkey", *Ekonomik Yaklaşım*, 18(65): 1-23.
- Dursun, H., Dağcı, A. (2021), "Kayıt Dışı Ekonomiye Karşı Halkın Bilinçlendirilmesi Bağlamında Alınması Gereken Önlemler", *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2): 35-48.
- Gülmez, A., Altıntaş, N. (2015), "Türkiye'de Ticari Açıklık ve Enflasyonun Gelir Dağılımına Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz", *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(9): 31-44.
- Günel, T. (2019), "Türkiye'de Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Gelir Dağılımına Etkisi: Ekonometrik Bir Uygulama", *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 14(55): 277-287.

Helpman, E., Itskhoki, O., Redding, S. (2010), "Inequality and Unemployment in a Global Economy", *Econometrica*, 78(4): 1239-1283.

Huang, C. J. (2012), "Corruption, Economic Growth, and Income Inequality: Evidence from Ten Countries in Asia", *International Journal of Economics and Management Engineering*, 6(6): 1141-1145.

İsagiller, A. (2007), "Income Distribution and Economic Growth", *Sosyal Bilimler Dergisi*, (1): 83-94.

Kılıç, N. Ö. (2020), "Kamu Yatırımlarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi: Düzey 1 Bölgeleri İçin Panel Veri Analizi", *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 5(1): 34-48.

Kuznets, S. (1955), "Economic Growth and Income Inequality", *American Economic Review*, 45: 1-28.

Kwiatkowski, D., Phillips, P. C., Schmidt, P., Shin, Y. (1992), "Testing the Null Hypothesis of Stationarity Against the Alternative of A Unit Root: How Sure Are We That Economic Time Series Have A Unit Root?", *Journal of Econometrics*, 54(1-3): 159-178.

Li, H., Xu, L. C., Zou, H. F. (2000), "Corruption, Income Distribution, and Growth", *Economics & Politics*, 12(2): 155-182.

Lynch, J. W., Kaplan, G. A. (1997), "Understanding How Inequality in the Distribution of Income Affects Health", *Journal Of Health Psychology*, 2(3): 297-314.

Milanovic, B. (2000), "The Median-Voter Hypothesis, Income Inequality, and Income Redistribution: An Empirical Test with the Required Data", *European Journal of Political Economy*, 16(3): 367-410.

Milanovic, B. (2016), *Global Inequality: A New Approach for the Age of Globalization*, Harvard University Press.

Nissim, B. D. (2007), "Economic Growth and Its Effect on Income Distribution" *Journal of Economic Studies*.

OECD (2022), Income inequality (indicator). doi: 10.1787/459aa7f1-en (30.09.2022).

Perotti, R. (1996), "Growth, Income Distribution, and Democracy: What the Data Say", *Journal of Economic Growth*, 1(2): 149-187.

Pesaran, M. H., Shin, Y., Smith, R. P. (1999), "Pooled Mean Group Estimation of Dynamic Heterogeneous Panels", *Journal of the American Statistical Association*, 94(446): 621-634.

Pesaran, M. H., Shin, Y., Smith, R. J. (2001), "Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships", *Journal of Applied Econometrics*, 16(3): 289-326.

Piketty, T. (2014), *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*. (H. Koçak, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ravallion, M. (1997), "Can High-Inequality Developing Countries Escape Absolute Poverty?", *Economics Letters*, 56(1): 51-57.

Ravallion, M. (2019), "Guaranteed Employment or Quaranteed Income?", *World Development*, 115: 209-221.

Reuveny, R., Li, Q. (2003), "Economic Openness, Democracy, and Income Inequality: An Empirical Analysis", *Comparative Political Studies*, 36(5): 575-601.

Stiglitz, E. J. (2015), *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future*, Kindle Edition.

Şantaş, G., Demirgil, B., Şantaş, F. (2019), "Sağlık Harcamaları-Gelir Dağılımı İlişkinine Yönelik Ekonometrik Bir Analiz", *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 17(1): 412-427.

Takım, A., Ersungur, Ş.M., Dikmen, A.T., Aksu, L.E. (2020), "Türkiye'de Ekonomik Büyüme ile Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(1): 227-240.

Tayyar, A. E. (2011), "Türkiye'deki Gelir Dağılımı ve Makro Ekonomik Faktörlerin Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi: Bir Ekonometrik Analiz" (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.

Tekbaş, M. (2022), "ASEAN-5 Ülkelerinde Ekonomik Büyüme, Finansal Gelişme ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2): 717-741.

Topuz, S. (2021), "Türkiye'de Bütçe Açığı, Kamu İç Borcu ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi", *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 8(1): 75-90.

TUIK, (2022), Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2021, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=gelir-yasam-tuketim-ve-yoksulluk-107&dil=1> (29.09.2022).

Ucal, M., Haug, A. A., Bilgin, M. H. (2016), Income Inequality and FDI: Evidence with Turkish Data", *Applied Economics*, 48(11): 1030-1045.

Ulusoy, A., Karakurt, B., & Akbulut, E. (2015), "Eğitim Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi: Türkiye'de Yükseköğretimin Gelir Eşitsizliğini Giderici İşlevi", *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 1(2): 45-75.

Uzar, U., Eyuboglu, K. (2019), "Can Tourism be a Key Sector in Reducing Income Inequality? An Empirical Investigation for Turkey", *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 24(8): 822-838.

Wagle, R. U. (2009), "Inclusive Democracy and Economic Inequality in South Asia: Any Discernible Link?", *Review of Social Economy*, 67(3): 329-357.

Weil, D. N. (2005). *Economic Growth*. Pearson / Addison-Wesley, Boston.

Wiemers, E. E. (2014), "The Effect of Unemployment on Household Composition and Doubling Up", *Demography*, 51(6): 2155-2178.

Sadun DURAK, Güray AKALİN

Wimer, C., Parolin, Z., Fenton, A., Fox, L., Jencks, C. (2020), “The Direct Effect of Taxes and Transfers on Changes in the US Income Distribution, 1967–2015”, *Demography*, 57(5): 1833-1851.

Yardımcıoğlu, F. (2012), “Eğitim Harcamaları, Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı İlişkisi” (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), *Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sakarya.